

Fecr Yayınları: 337

Şefaaf
Nedir Ne Degildir?

Proje Editörü
Prof. Dr. Adnan Demircan

Bilim Dalı Editörleri
Prof. Dr. Adnan Demircan | Prof. Dr. Ahmet Keleş
Prof. Dr. Mahmut Çınar | Prof. Dr. Yaşar Düzenli

Yazarlar
Prof. Dr. Muhammet Tarakçı | Prof. Dr. Yaşar Düzenli
Prof. Dr. Yusuf Ziya Keskin | Prof. Dr. Çağfer Karadaş

© FCR Yayın Reklam Bilgisayar San. ve Tic. Ltd. Şti.
(Sertifika No: 13178)

Kapak ve Mizanpaj
FCR

Baskı ve Cilt
Şafak Matbaacılık
İvedik O.S.B. Matbaacılar Sitesi 1515. Sk. No: 53
Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0312. 229 57 84
(Sertifika No: 16104)

1. Baskı: Aralık 2019

ISBN
978-605-7570-68-0

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mh. Boyacılar Sk. No:14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0 312) 310 08 60 - Fax: (0 312) 311 47 89
web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

MUHAMMET TARAKÇI
YAŞAR DÜZENLİ
YUSUF ZİYA KESKİN
CAĞFER KARADAŞ

ŞEFAAT
nedir?
ne değildir?

Muhammet TARAKÇI

1974 yılında Zonguldak'ta doğdu. 1991 yılında Zonguldak İmam-Hatip Lisesi'ni, 1996'da Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni bitirdi. Yüksek lisansını Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde 1999'da tamamladı. Doktorasını 2005 yılında Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde bitirdi. 1997 yılında araştırma görevlisi olarak göreve başladığı Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde 2009'da yardımcı doçent, 2012'de doçent ve 2018'de profesör oldu. Halen aynı fakültede çalışmaya devam etmektedir.

Yaşar DÜZENLİ

1964 Erzurum/Tortum'da doğdu. 1980'de İskenderun İmam-Hatip Lisesi'nden mezun oldu. 1984 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni bitirdi. Aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Tefsir Anabilim Dalı'nda 1987'de yüksek lisansını, 1994'de doktorasını tamamladı. 1995 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Rize İlahiyat Fakültesi'nde yardımcı doçent olarak başladığı akademik hayatına, 1998-2010 yıllarında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde, 2010 yılından bu yana İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü Tefsir Anabilim Dalı'nda devam etmektedir. 2000 yılında doçent, 2007 yılında profesör oldu.

Yusuf Ziya KESKİN

1963'te Şanlıurfa'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini aynı yerde tamamladı. 1985 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Yüksek lisansını 1990 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hadis Bilim Dalı'nda yaptı. Aynı yıl Gaziantep Üniversitesi Şanlıurfa İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı'na araştırma görevlisi olarak atandı. 1995 tarihinde Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hadis Bilim Dalı'nda doktorasını tamamladı. Aynı yıl Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı'na yardımcı doçent olarak atandı. 2002 tarihinde doçent oldu. 2003 tarihinde Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı doçent kadrosuna atandı. 2007 tarihinde profesör oldu. 2019 tarihinden itibaren Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Cağfer KARADAŞ

1964 yılında Sivas merkez Kartalca köyünde dünyaya geldi. 1984 yılında Kayseri İmam-Hatip Lisesi'ni, 1989 yılında da Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni bitirdi. Aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde 1991'de yüksek lisansını, 1997'de doktorasını tamamladı. 1999'da yardımcı doçent, 2004'te doçent ve 2010 yılında profesör unvanını aldı. 2012-2015 yılları arasında Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı olarak görev yaptı. Halen Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kelam Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Sunuş

İslam tarihi, sosyal, siyasi, iktisadi, hukuki ve kültürel birçok farklı boyutuyla birlikte aynı zamanda canlı bir ilmî serüvenin de tarihidir. Müslümanların ilim yürüyüşleri, Hz. Peygamber (s) döneminden başlayarak Kur'an etrafında başlamış, sonraki dönemlerde sahip oldukları birikim ve kazanımlarına göre farklı alan ve disiplinler ortaya çıkmıştır.

Klasik dönemde, ilim insanlarından temel dinî alanlarda belirli bir düzeyde yetkinlik bekleniyordu. Buna rağmen erken dönemden itibaren, âlimlerin daha yoğun ilgi gösterdikleri ve çalışmalarını buna göre şekillendirdikleri alanlar ortaya çıkmıştır. Bazı âlimler ise birden çok alanda çalışmalar yapmış ve bu yönleriyle bilinmişlerdir. Elbette bir insanın her alanda yetkin olması mümkün değildir. Ancak öteden beri, âlim sıfatının hemen her konuda bilgi ve görüş sahibi olmayı gerektirdiği anlayış ve beklentisi bulunmaktadır.

Âlimlerin ilgi duydukları konularda savundukları görüşler arasında farklılıkların olması, insanın zihin dünyasının inşasındaki iç ve dış birçok etkene bağlı olduğu muhakkaktır. Farklılıklar, kişisel yaklaşımlardan kaynaklanabildiği gibi, âlimlerin yetiştiği ortamlar ya da aidiyetlerden beslenebilmiştir. Görüş ve yaklaşım farklılıklarını doğal görüp anlamaya çalışanlar olabildiği gibi, kendi inanış ve görüşünden başka görüşlere karşı daha az müsamahakâr olanlar da vardır. Ancak geçmişte İslam dünyasında görüş ayrılıkları sebebiyle ortaya çıkan polemik, tartışma ve hatta kavgalar, genellikle derin krizlere sebep olmamıştır.

İnsanın, farklılıklara arifane yaklaşımı muhafaza etmesi, hatta farklı düşüncelere sahip insanların kendilerini ifade etme haklarını kendi görüşünü ifade etme hakkı gibi değerli görmesi

önemlidir. Diğer taraftan ilmî hayatın, geçmişten geleceğe uzanan insanlık tarihi kadar eski bir yürüyüş olduğu da unutulmamalıdır. Bu yürüyüşte yokuşlar, zorluklar ve kolaylıklar olmuştur. İlimlerin tasnifi ve tanımlarla ilgili süreç de geçmişten geleceğe uzanmaktadır. Günümüzde yaşadığımız tecrübe, ilmî disiplinler arasında duvarlar örüldüğünü göstermektedir. Bunun farkında olan ilim insanlarının, bu sorunu aşma yönünde çaba göstermeleri önemlidir. Zira -ne kadar bağımsız hareket etmeye çalışsalar da- ilmî disiplinlerin ortak zeminlerinin olduğu bir vakıdır. Bu da kaçınılmaz olarak tedahüllere yol açmaktadır.

“Nedir Ne Değildir?” projesi çerçevesinde telif edilen elinizdeki kitapta, günümüzde sık sık tartışılan konular üzerinden ilmî disiplinlerin birbirleriyle ilişkileri, ayrıldıkları noktalar ve yöntem farklılıklarını göstermeye çalıştık. Aynı konuda, tefsir, hadis ve kelam olmak üzere üçü sabit, biri ise ele alınan konuya göre değişken olmak üzere dört ilim dalından dört uzmanın konuyu ele almalarını ortaya koymalarını istedik.

Bizi bu projeyi gerçekleştirmeye teşvik eden etkenlerden biri, son dönemlerde dinî konularda yapılan tartışmaların düzeyinin oldukça düşmüş olduğunu gözlemlememizdir. Nitekim dinî tartışmalara yetkin olan ya da olmayan herkes katılabilmekte, hatta çoğu zaman konuşması gerekenlere söz verilmemektedir. Bu proje ile bilim insanlarının, görüşlerini polemik ortamı olmadan sükûnetle anlatmalarına zemin oluşturmaya çalıştık.

Sonuç olarak, dinî konuların birçoğunda mutlak yargılarda bulunmak ve son sözü söylemek mümkün değildir. Herkes eteğindeki ortaya dökecek, okuyanlar ise bunları kritik edecektir. Doğru olanı budur. Geçmişte örneklerini gördüğümüz, ancak uzun süredir kaybettiğimiz, -ilim tarihindeki önemli gelişmeleri ortaya çıkaran- dinleme, anlama, yorumlama ve -gerekirse- karşı görüş inşa etme tavrını meşru bir hak olarak gören damarı tekrar ihya etmemiz zorunludur. Birbirimizi dinlemeye, birbirimize konuşma hakkı tanımaya çok ihtiyacımız olduğu ortadadır. Bunu, başkalarının dayatmasıyla değil, içimizden gelen insanın sesini gereği olarak yapmalıyız. Yüce Allah’ın bize kul olarak ta-

ındığı hakkı, beşer olarak birbirimize çok görmememiz gerekir. Tarih boyunca bunun aksine davranan insanlar bulunmuşlarsa da bunların hayırla yâd edilmedikleri muhakkaktır.

Proje, Müslüman bilim insanlarının, birbirlerini dışlamadan, ötekileştirmeden ve tekfir etmeden görüşlerini ortaya koyabilmelerinin imkânsız olmadığını bir kez daha göstermiştir. Okuyucu, bilim insanlarının birikim ve yaklaşımlarına dayanan görüşlerden dilediğini seçmekte özgürdür. Dilerse farklı görüşlerin kendince kabul edilebilir taraflarını alarak başka bir sentezle yeni bir yol da açabilir.

Projenin bize gösterdiği önemli bir gerçek de ilim insanlarının aynı ya da benzer nassları kullanarak farklı sonuçlara ulaşabildikleridir. Nassların aynı olması, görüşlerin aynı olması sonucunu doğurmayabiliyor. Bu da yorum ve içtihad imkânından doğuyor. Nass tek olsa da onu yorumlayan insanlar farklıdır. Rivayetleri esas aldığımızda kaynak çeşitliliği de kaçınılmazdır. Ancak burada da öznel yorum devreye girmektedir. Bu ve benzeri etkenlerden dolayı görüşler arasında farklılıklar olması anlaşılabilir.

Projenin bize bir kez daha hatırlattığı üzere tefsir, hadis, kelam, fıkıh ve dinî ilimler, hatta başka disiplinler, birbirlerinden bağımsız değildirler. Bu durum, hem bilim dalları arasındaki tedahülleri hem de uzaklaşmanın doğurduğu mahzurları dikkate alarak bilimsel tasniflerde yeni denemeler yapılmasını gerekli kılmaktadır.

“Nedir Ne Değildir” üst başlığı ile ele aldığımız cihad, evrim, hilafet, kabir hayatı, kader, mucize, İsa'nın dönüşü ve mehdilik, şefaaf, şeriat ve tarihsellik konularında kaleme alınan bölümlerin yazarları belirlenirken, özellikle belirli bir görüşü savunanlar öne çıkarılmış değildir. Kitaplar okunduğunda tercihin ideolojik değil bilimsel yetkinlikle ilgili olduğu görülecektir. Elbette ülkemizde ele alınan konularda yazabilecek birçok ilim insanımız vardır. Burada tercih edilen isimlerin hiçbiri alternatifsiz değildir. Ancak sınırlı sayıda ilim insanının katkısıyla ortaya çıkan bu projede bazı isimleri tercih etmek kaçınılmaz olmuştur. Böylece projenin hedefleri doğrultusunda dört alan editörü, birbirlerinden bağım-

sız olarak yazarlarını belirlemiş; proje yürütücüsü, yazarların isimlerini belirlemede alan editörlerinin nihai kararlarına müdahalede bulunmamıştır.

Tefsir, hadis, kelim ve diğer alanlarla ilgili dört alan editörünün yanı sıra proje editörünün de okuduğu, farklı ilim insanları tarafından kaleme alınan yazıların ilmî sorumluluğunun yazarlara ait olduğu açıktır. Hem proje yürütücüsünün hem editörlerin hem yayınevinin hem de aynı projede yer alan diğer yazarların, herhangi bir yazıda yer alan bir görüşten ya da bilimsel yaklaşımdan sorumlu olmadığı gibi, bunu paylaşma veya karşı olma hakkı vardır. Görüş ve yorumların, yazarların ilmî ve kişisel tercihlerini ifade ettiğini burada bir kez daha vurgulamayı gerekli görüyoruz.

Projemize katkıda bulunan başta alan editörlerimiz Prof. Dr. Ahmet Keleş, Prof. Dr. Mahmut Çınar ve Prof. Dr. Yaşar Düzenli olmak üzere yazarlarımıza teşekkürlerimi arz ediyorum. Telif edilen on kitabı yayımlayarak projemizi destekleyen Fecr Yayınları ailesi ve kitapların tamamını okuyarak redaksiyonunu yapan değerli Rufe Tiryaki ayrı bir teşekkürü hak etmektedir.

Çalışmamızın, ülkemiz insanının zihnin dünyasının inşası, dinî hayatı ve ilmî çalışmalara müspet katkı sağlaması temennisiyle...

Adnan DEMİRCAN
Proje Yürütücüsü

İÇİNDEKİLER

I. Yahudilik ve Hıristiyanlıkta Şefaaf Nedir Ne Değildir?.....	11
Giriş.....	13
A. Yahudilik Ve Hıristiyanlıkta Şefaaf Nedir?	15
1. Yahudilikte Şefaaf	15
2. Hıristiyanlıkta Şefaaf.....	22
B. Yahudilik ve Hıristiyanlıkta Şefaaf Ne Değildir?.....	31
Sonuç.....	32
II. Bir Kurtuluş Yolu Olarak Şefaaf Düşüncesi	
Kur'an'a Göre Nedir Ne Değildir?.....	35
Giriş.....	37
A. Kur'an'a Göre Bir Kurtuluş Yolu Olarak Şefaaf Düşüncesi	
Nedir?	40
1. Şefaate İmkân Veren Zemin ve Kur'an	40
2. Şefaafle İlgili Kur'ani Süreç	56
3. Şefaaf Meselesinde İzin Yetkisi	66
B. Kur'an'a Göre Bir Kurtuluş Yolu Olarak Şefaaf Düşüncesi Ne	
Değildir?	69
Sonuç.....	74
III. Hadislere Göre Şefaaf Nedir Ne Değildir?.....	77
Giriş.....	79
1. Şefaafın Tanımı.....	80
2. Kur'an'da Şefaaf	83
A. Hadislere Göre Şefaaf Nedir?	84
1. İlk Şefaaf Edecek ve Şefaafi İlk Kabul Edilecek Kişinin	
Hz. Peygamber Olduğu	85
2. Şefaaf Edecek Diğer Kimseler	87
3. Kur'an'ın Şefaafçi Olacağı.....	89
4. Şefaafın Kapsayacağı Kimseler	91

5. Şefaate Hak Kazanmaya Vesile Olan Ameller	94
6. Şefaatten Yararlanamayacak Kimseler	95
B. Hadislere Göre Şefaate Ne Değildir?	96
Sonuç	102
IV. İslam Düşüncesinde Şefaate Nedir Ne Değildir?	105
Giriş	107
A. İslam Düşüncesinde Şefaate Nedir?	109
1. Şefaatin Hikmeti	109
2. Şefaatin Temellendirilmesi	113
3. Şefaatin Konusu ve Kapsamı	124
4. Şefaatin Tarafları ve Zamamı	129
B. İslam Düşüncesinde Şefaate Ne Değildir?	134
1. Geçmişte Şefaate Eleştiriler	134
2. Modern Zaman Eleştirisi	138
3. Eleştirileri Değerlendirme	139
Sonuç	146
Bibliyografya	149
I. Yahudilik ve Hıristiyanlıkta Şefaate Nedir Ne Değildir?	149
II. Bir Kurtuluş Yolu Olarak Şefaate Düşüncesi Kur'an'a Göre Nedir Ne Değildir?	151
III. Hadislere Göre Şefaate Nedir Ne Değildir?	153
IV. İslam Düşüncesinde Şefaate Nedir Ne Değildir?	154
Dizin	157